

SPORT MEDITSINASINIŇ DENE TÁRBIYASI MENEN BAYLANISLÍLÍGÍ HÁM RAWAJLANIW DAWIRLERI

Joldasbayev P.M.

*Nókis innovacion instituti “Baslawish tálim hám gumanitar pánler”
kafedrası aǵa oqıtıwshısı*

Tayanch sózlar: dars davomiyligi, jismoniy tarbiya, mashq, sog'lik, jismoniy sifatlar, tarbiya, dars yuklamasi.

Ключевые слова: продолжительность урока, физическое воспитание, физические упражнения, здоровье, физические качества, воспитание, учебная нагрузка.

Key words: lesson duration, physical education, physical exercises, health, physical qualities, education, academic load.

Dene tárbiyası teoriyası hám metodologiyası rawajlanıwınıń házirgi basqıshında bul jónelistiń tiykarǵı túsiniklerin anıqlawǵa kompleks jantasıwdı islep shıǵıw máselesi aktual bolıp qaldı. Bul bárinen burın, dene tárbiyasına tiyisli túsiniklerdiń jetekshi ulıwma pedagogikalıq termin hám kategoriyalar menen baylanısın ornatiw zárúrshiligi menen baylanıslı.

Mámleketimizdiń rawajlanıwınıń házirgi zaman basqıshında insandı tárbiyalaw, onıń fizikalıq sıpatların rawajlandırıw, salamatlıǵın bekkemlew, bilimlerin asırıw baǵdarında dene tárbiya hám sporttıń ahmiyeti úlken orın tutadı. Dene tárbiya hám sport-uliwma xalıq mádeniyatınıń ajralmas bir bólegi, mámlekettiń hár bir puqarası fizikalıq hám de mánawiy jetilisiwin támiyinlewshi negiz esaplanadı.

Dene mádeniyati teoriyası hám metodikasi qánigelerin tayarlaw-bul joqarı oqıw orınlarınıń studentleri, magistrları, orta arnawlı tálim mákemeleriniń oqıwshıları ushın baǵdarlangan, yag'niy mekteplerde jumis islew barisında dene tárbiya sabaqlari barisında mug'allimlerdi haqiyqiy ma'nide maman qaniygeler etip tárbiyalaw barisi teren' qamtip aliniwi kerek ekenligi aniq aydin ko'rinedi. Dene tárbiyası qánigesine kásip tayarlıǵınıń ilimiy, teoriyalıq hám ámeliy materialların ózinde sawlelendiriw hám dene tárbiyası procesin shólkemlestiriw máseleleri hám mámleketimizde dene tárbiyanıń tutqan ornı haqqındaǵı

bilimlerin bayitwǵa járdem beriw ha'zirgi ku'ndegi o'z sheshimin ku'tip turg'an masqalalardan bolip tabiladi.

Ózbekstan Respublikası Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevtıń basshılıǵında mámleketimizde dene tárbiya hám sportqa úlken itibar qaratılmaqta. 2017-jılı 3-iyun dene tárbiya hám xalıq arasında sporttı jane de rawajlandırıw ilajları haqqındaǵı PQ-3031-sanlı, “Jámiyetimizde turmıs tárizin qalıplestiriw, xalıqtıń, ásirese dene tárbiyası hám ǵalabalıq sport menen úzliksiz shuǵıllanıwı ushın zaman talaplarına uyqas shárt-sháráyatlar jaratıw, sport jarısları arqalı jaslarda óz shıdamlılıǵı, kúshi hám múmkinshiliklerine bolǵan isenimdi bekkemlew, mártlik hám ana Watanǵa sadıqlıq sezimlerin kámal taptırıw, sonıń menen birge, jaslar arasınan intalı sportshılardı saralap alıw jumısların sistemalı shólkemlestiriw hám de dene tárbiyası hám ǵalabalıq sporttı jáne de rawajlandırıwǵa jóneltirilgen keń kólemlı jumıslar ámelge asırılıp atır.”,[1] 2018-jılı 5-marttaǵı «Dene tárbiya hám sport tarawında mámleket basqarıw sistemasın túpten jetilistiriw ilájları haqqındaǵı» PF-5368 sanlı pármanı “Jurtımızda dene tárbiyası hám sporttı ǵalabalastırıw, xalıq, ásirese, jaslar ortasında salamat turmıs tárizi haqqında úgıt-násiyat jumısların alıp barıw ushın zárúr shárt-sháráyatlar hám infra strukturanı jaratıw, mámlekettiń xalıq aralıq sport maydanlarında múnásip qatnasıwın támiyinlew boyınsha izbe-iz ilajlar ámelge asırılıp atır” hám qararlarında yurtımız xalıq salamatlıǵın bekkemlewde dene tárbiya tayarlıǵın arttırıw, salamat turmıs tárizin endiriw máselelerine itibar qaratılmaqta.

Fizikalıq mádeniyat túsiniǵine tómendegiler kiredi:

- miynet hám tirishilik puxtalıq ;
- kiyim, jay hám bólmelerdiń tazalıǵı ;
- jeke gigiyena hám kún rejimine ádetleniw, kún dawamında tuwrı iskerlik hám dem alıw, uyqı, awqatlanıw soǵan uqsaslar ;
- tábiyiy sháráyat ta organizmdi shınıqtırıw : hawa, quyash hám suw járdeminde;
- fizikalıq shınıǵıwlar.

Fizikalıq rawajlanıw adam organizmindegi forma hám wazıypalardıń ózgeriwi, bulshıq etlerdiń ósiwi hám artıwın ańlatatuǵın biologiyalıq process bolıp tabiladı.

Fizikalıq rawajlanıw turmıs nızamları ortalıq hám organizmniń birligi tiykarında ámelge asadı.

Dene tárbiyası insan organizmin morfologik hám funksional rawajlanıwı, onıń fizikalıq sapaları hám qábiletlerin rawajlandırıw, háreket ilmiy tájriybeleri hám kónlikpelerin qalıplestiriw hám de olar menen baylanıslı bolǵan bilimlerdi payda etiw hám bekkemlewge baǵdarlangan pedagogikalıq process bolıp tabiladı.

Dene tárbiyası bala organizminiń funksional múmkinshiliklerin asırıp, onıń intellektual iskerligi menen orınlawǵa kómelesedi, qol háreketleniwı, sóylewdi háreketke keltiretuǵın oraydıń rawajlanıwına unamlı tásir etedi.

Joqarida keltirilgen metodologiyalıq tiykarlardan kelip shig'ip dene ta'rbiyasi pa'nin basqa pa'nler menen baylanisli ta'replerin ken'lew tu'de ko'rip shig'iw orinle bolip tabiladi.

Dene ta'rbiyasi pa'nine en' jaqin bag'darlardin' biri bul adam fiziologiyasi yaki sport meditsinasin ko'rip shig'iw orinli bolip tabiladi. Sport meditsinasi bul o'z aldina ken' bag'dar bolip dene ta'rbiyasi menen yaki sport penen shug'illaniwshilar organizminde islenip atirilg'an ha'reketler kompleksinin' paydali yaki zaleli haqqında ken'nen mag'lwmatlardi, ha'm ilimiy tiykarlang'an pikirlerdi berip o'tegin taraw bolip tabiladi. Xosh bul taraw haqqında nelardi bizge belgili sol haqqında qisqasha ko'rip o'tsek.

Ózbekstanda sport medicinasınıń rawajlanıw tariyxı. Ózbekstanda dene tárbiyasınıń rawajlanıwı menen bir qatarda meditsinaning jańa ǵárezsiz tarmaǵı - dene tárbiyasında medicinalıq qadaǵalaw payda boldı. Turkistonda dene tárbiyası hám sport processleriniń rawajlanıwı respublikanıń ulıwma áskeriy tálim shólkemleri hám den sawlıqtı saqlaw xalıq komiteti tárepinen ámelge asırıladi.

Turkiston respublikalar oraylıq komiteti hám Turkiston fronti áskeriy revolyuciya soveti 1920 jılda ulıwma májburiy áskeriy tálim haqqında dekret shıǵardı. Bunda xalıq bilimlendiriw komiteti tárepinen ulıwma áskeriy tálim járdemide mektep jasındaǵı jaslardıń jetiliskeń fizikalıq rawajlanıwı ushın 8-16 jasqa shekem mektep hám 16 -18 jastan óspirimler ushın bolsa áskeriy tayarlıq úyretiw zárúr dep ataladı. Bul wazıypa 2 shıpaker hám 1 dene tárbiyası instruktori bolǵan ulıwma áskeriy tálim shólkemlerine juklenedi. Fizikalıq tayarlıq ótip atırǵan shaxslar ústinen qadaǵalaw respublika xalıq den sawlıqtı saqlaw komitetinde islengen, fizikalıq tayarlıq dárejesin bahalaw bolsa, den sawlıqtı saqlaw bólimine juklenedi. Bul bólimniń shtatı shıpaker, pedagog hám dene tárbiyası instruktordan ibarat bolǵan. [2;12]

1922 jılda Dene tárbiyası hám tálim programmaları hám jobaların tastıyqlandı, dene tárbiyası instruktorlari ushın qısqa hám uzaq múddetli kurslar dúzildi, dene tárbiyası úgit-násiyatlawına dene tárbiyası sarayları, stadion, maydانشalar, antropometrik kabinetler ashıldı.

1923 jılda balalar den sawlıqtı saqlaw bólim rejesine balalar mákemelerine dene tárbiyasın kirgiziw, mekteplerde balalar shólkemlerinde Narkompress shólkemlerinde medicina sanitariya qadaǵalawı máselelerin islep shıǵıw názerde tutildi.

Respublikada birinshi márte shıpkakerler Lyubimova hám Ukrantsovalar basshılıǵında mekteplerde balalar dene tárbiyası ushın programmalar islep shıǵıldı, oqıw saatları belgilendi hám fizikalıq shınıǵıwlar hám sporttıń ayırım túrlerinen shınıǵıwlar dúzildi. Respublika xalıq den sawlıqtı saqlaw komiteti dene tárbiyasın medicinalıq xızmeti menen támiyinlewge baǵıshlangan uzaq múddetli programmalarǵı islep shıǵıwda xalıq den sawlıqtı saqlaw komiteti húkimlerine tiykarlandı, qabıl etilgen qararlarda respublika xalqın eń kishi jastan baslap dene tárbiyasına qosıw zárúr, dep tabıladı. Insannıń biologiyalıq ózgesheligi onıń jası hám psixologiyalıq qásiyetleri menen birgelikte úyreniw máseleleri qoyıldı.

Jańadan dúzilgen programmada dene shınıqtırırw hám shınıǵıwlar, oyınlar, gimnastika hám sport túrleri ósip atırǵan organizmniń talapları tiykarında balalar salamatlıǵın hám psixik iskerligin bekkemlew faktori retinde ótkeriliwi zárúrligi kórsetiledi.

Shıpkakerlerge dene tárbiyası menen shuǵıllanatuǵınlar salamatlıǵın hám fizikalıq rawajlanıwın anıqlaw, olardıń tayarlıǵı hám psixik qásiyetlerine qaray toparlarǵa bólistiriw sıyaqlı wazıypalar juklenedi. Fizikalıq rawajlanıwda kemshilikleri bolǵan shaxslarǵa arnawlı korrektsiyalaytuǵın shınıǵıwlar belgilenedi, onnan tısqarı medicina xızmetkerleri shınıǵıw protsesin hám shınıǵıw ótkeriletuǵın jaylardı turaqlı baqlawları, sonıń menen birge dene tárbiyasınıń miynet processlerine hám balalar salamatlıǵı tásirine ataq beriwleri kerek boladı.

Barlıq 7 jıllıq tálim mektepleriniń oqıw jumıs programmalarında balalar dene tárbiyası ushın oqıw saatınıń 6/1 bólegi, joqarı dárejeli mekteplerde 5/1 bólegi ajratıladı.

Mektep sanitariya shıpkakerleri mektep keńesi quramına kiritiledi. Olar fizikalıq júkleniwlerdi belgilewleri hám fizikalıq shınıǵıwlardıń oqıwshılar organizmine olardıń jası qásiyetlerin esapqa alǵan halda tásirin úyreniwleri, fizikalıq shınıǵıw menen shuǵıllanatuǵınlar ústinen medicinalıq qadaǵalaw ornatiwları, sonıń menen birge mektep oqıwshılarınıń fizikalıq rawajlanıwın antropometrik usıllar menen úyreniwleri zárúr edi. [3;88]

1924 jılda Qóqonda respublikada ekinshi mektep - profilaktika ambulatoriyası jumıs basladı. Sol jıl dawamında Tashkent hám Qóqon mektep profilaktikalıq ambulatoriyalar esabatı boyınsha: 4000 oqıwshı hám 1400 ge jaqın óspirimler tekserildi. Biraq mektep-sanitar shıpkakerleri fizikalıq shınıǵıwlar menen shuǵıllanıp atırǵanlardıń medicinalıq qadaǵalawına jetkilikli dárejede itibar bere almadı. Den sawlıqtı saqlaw xalıq komitetiniń mektep oqıwshılardıń medicinalıq xızmet penen támiyinlew haqqında 1923 jılda qabıl etken programmasın turmısqa tolıq nátiyjeli engiziw qiyin bolıp qalǵan edi.

Dene tárbiyası menen shuǵıllanap atırǵan balalardı medicinalıq xızmet penen támiyinlew jáne de uyımlastırılǵan hám de joybarlastırılǵan halda alıp barıladı. Medicinalıq shınıǵıwlar tiykarında jeke medicinalıq kartochkalar toltırıladı, bunda antropometrik kórsetkishler (boy uzınlıǵı, tós sheńberi tınısh jaǵdayında, nápes alganda hám nápes shıǵargandagi kórsetkishi) awqatlanıwı, gewde dúzilisi, tayansh-háreket apparatınıń jaǵdayı hám taǵı basqalar, sonıń menen birge fizikalıq tayarlıqları ushın ruxsat haqqında juwmaqlar sáwlelendirildi. 1925 jılda Tashkentte dene tárbiyasınıń kásiplik awqamı bayramın ótkeriw ushın tayarlıq medicinalıq qadaǵalaw jumıslarınıń rawajlanıwı ushın faktor boldı. Galabalıq dene tárbiyası urıs qatnasıwshısıları májburiy túrde dáslepki medicinalıq tekseriwden ótip shıpaker juwmaǵı tiykarında jarıslarda qatnasıw ushın ruxsat alıwları zárúr edi. Urıs qatnasıwshısılardı medicinalıq kórikten ótkeriw mektep-profilaktika ambulatoriya bazasında shıpaker Ukrainsova basshılıǵında alıp barıldı. Jarısta qatnasatuǵın hár bir urıs qatnasıwshısına to'ldirilgen medicinalıq kartalarda antropometrik ólshew kórsetkishleri hám salamatlıǵınıń ulıwma jaǵdayı sáwlelendirilgen edi.

Shıpakerler ayırım sport túrleriniń dene tárbiyası menen shuǵıllanatuǵınlar organizmine tásirin úyrendiler. Mısalı, juwırıwdıń sóylewge, xarakterge, háreketlerge, sırtqı kórinisine, dem alıw tezligine hám pulsqa táhiri haqqında maǵlıwmatlar bar. Alınǵan maǵlıwmatlar analiz etildi hám keyingi soǵan uqsas jarıslardı ótkeriwdi usınıs etiw ushın úyrenildi.

1926 jılda Tashkentte Ózbekstanda birinshi ret walayatlarda medicinalıq qadaǵalawdı shólkemlestiriw ushın dene tárbiyasınan shtatlı shıpaker etip Ilinsiy I. P. tayınlandı. Ol barlıq sport jámaátleri “Profinteri”, “Dinamo”, “Krasniy pechatnik” hám basqa sportshılar, dene tárbiyası menen shuǵıllanatuǵınlardı medicinalıq xızmet menen támiyinledi, dene tárbiyasın úgit nasiyatlaw salasında úlken jumıslar etdi hám salamatlıq ushın miynet ónimliligin asırıw ushın onıń áhmiyetin ashıp berdi.

1926 jılda Samarqand qalasında Ózbekstannıń birinshi dene tárbiyası kásiplik awqamları bayramın ótkeriwge tayarlıq - medicinalıq qadaǵalaw rawajlanıwında keyingi basqısh bolıp tabıladı. Jarısta qatnasıw ushın sog'ligi qanaatlanǵan bolǵan, fizio-logik hám fizikalıq tayınlıǵın etarli bolǵan shaxslarǵa ruxsat etildi. Jarıs urıs qatnasıwshısıları eki retten medicinalıq kórikten ótkerildi (shınıǵıw, trenirovka baslanıwınan aldın hám jarısqa jiberiwden aldın). SHaxsiy quram úlken shıpaker, dene tárbiyası instruktori hám kásiplik awqamı baslıǵı tárepinen tastıyqlandı. Jarıs baslanıwı aldından dene tárbiyası bayramı urıs qatnasıwshısıları arnawlı shıpakerler komissiyasınan qosımsha tekseriwden ótken ediler.

1928 jilda Samarqand, Qo'qon, Andijan wálayat komitet-larida dene tárbiyası bólimlerine shtatlı shıpakerler kirgizildi. Bul qalalarda islep turǵan hám jańa ashılǵan mektep-profilaktikalıq ambulatoriyalarda dene tárbiyası menen shug'ullanuvchılarnı támiyinlew ushın shıpakerler kabinetleri dúzildi. Tashkentte mektep profilaktikalıq ambulatoriya shtatına dene tárbiyası boyınsha qosımsha shıpaker kiritiledi, bul lawazımǵa shıpaker Fredrix tayınlanadı.

Arxiv materiallarında wálayat dene tárbiyası shıpakerleri esabatlarınıń joq ekenligi olar tárepinen etilgen jumıslar kólemin bahalawǵa múmkinshilik bermeydi. Tek Tashkent medicinalıq dene tárbiyası kabineti jumısları haqqında maǵlıwmatlar bolıp, bunda 1928 jıl dawamında 2777 kisi qabıl etilgen, jumısshılardan 1410 adam er adam (orıslar), 470 adam hayal, 171 ózbek, 726 mektep oqıwshılardı (hár túrlı milletke tiyisli) bolǵan. [4;105]

Medicinalıq tekseriwler nátiyjesinde 744 (29,2) kisige salamatlıǵı hám fizikalıq tayınlıǵı sebepli jarıslarda qatnasıw ruxsat etilmegen.

1928 jıl iyulda ótkerilgen dene tárbiyasınıń II Uluwma Ózbekistan spartakiadası respublikada medicinalıq qadaǵalawdıń keyingi keleshekтеги rawajlanıwı ushın jaqsı faktor boldı. Bul spartakiadanı támiyinlew ushın spartakiada baslanıwdan 1,5 ay aldın Uluwma Ózbekistan spartakiadası shólkemlestirilgen komiteti quramında respublika den sawlıqtı saqlaw xalıq komiteti tárepinen I.P Ilyansiy baslıqlıǵında bes shıpakerden ibarat bolǵan medicinalıq qadaǵalaw komissiyası dúzildi. Oraylıq medicinalıq qadaǵalaw komissiyasına jarıs urıs qatnasıwshısların qadaǵalawı hám qayta medicinalıq kórikten ótkeriw, jarıs ótkeriletuǵın orınlardıń sanitariya -gigienik jaǵdaylarınıń ústinen qadaǵalaw, ayırım sport túrleriniń sportshılar organizmine tásirin úyreniw wazıypalari juklenedi. Shıpakerler komissiyası aldına jarıs urıs qatnasıwshıslarınıń (velokross - 30 km, kross: er adamlar 8 km hám áyeller 1500 m, juwırıw 5 km, júriw 20 km, gúres hám awır taslardı kóteriw) júrek qan tamır sisteması xızmetlerin, azıqlıq almasınw processlerin anıqlaw sıyaqlı anıq wazıypalar qoyıldı.

Esabat kórsetkishleri boyınsha 1946 jıl dawamında Tashkentte medicinalıq qadaǵalaw punktinen 24329 adam tekseriwden ótti, usılardan 10386 adam dene tárbiyası urıs qatnasıwshıları, 6826 - mektep oqıtıwshıları, óner-texnika bilim orınları oqıwshıları hám 7117 joqarı oqıw orınları studentleri edi.

1947 jilda dene tárbiyası hám sport penen shugıllanatuǵın adamlardıń salamatlıǵın medicinalıq qadaǵalawǵa alıw ushın qala den sawlıqtı saqlaw bólimine shıpaker shtatı lawazımı kirgizildi. Sol jıldan baslap qala medicinalıq dene tárbiyası kabineti iskerlik kórsete basladı jáne bul kabinet 1948 jilda qala medicinalıq dene tárbiyası orayına aylantırıldı. 1947 jilda dene tárbiyası háreketi salasında eń iri ilajlardan biri Moskvada bolıp ótetuǵın ulıwmalastırılǵan dene

tárbiyası kursında qatnasıw ushın 2000 dene tárbiyasıshı tayarlandı. Kurs urıs qatnasıwshıslarınıń tańlaw jumısları arnawlı tayarlanǵan quramda shıpaker I. P. Ilinskiy, O.G.Mudutseva, O.M. Jegalodan ibarat bolǵan medicinalıq baqlaw komissiyasınan ótkerildi. 1947 jıl Ózbekstanda medicinalıq dene tárbiyası kabinetleri tarmaqların shólkemlestiriwdi tamamlaw hám respublikada dene tárbiyası háreketin medicinalıq xızmet penen támiyinlew islerdiń sapasın jáne de asırıw jılı boldı. Bul waqıtqa kelip xalıq den sawlıqtı saqlaw komiteti tárepinen respublikada dene tárbiyasınan 35 shıpaker lawazımı, yaǵnıy hár bir wálayatda ortasha 2-3 shıpaker lawazımdı shólkemlestiriw názerde tutildi. Sol jıllarda valantyor sport jámiyetlerde, mektep, joqarı oqıw orınları hám shólkemlerde dene tárbiyası menen shuǵıllanatuǵınlar sanı jáne de asdı. Bul hal den sawlıqtı saqlaw shólkemlerinen dene tárbiyashılardı medicinalıq xızmet menen támiyinlew jumıslarına poliklinika tarmaqları hám shólkemler shıpakerleriniń úlken bólegin qosıwdı talap etedi. Bul waqıtta 147591 kisi medicinalıq kórikten ótti, ol dene tárbiyası menen shuǵıllana arıtǵanlardıń 80% in quradı. Ózbekstan den sawlıqtı saqlaw ministrliginiń bes jıllıq (1946 -1950 jıllar) programmasında medicinalıq dene tárbiyası jumıslarına 230 shıpaker hám emleytuǵın dene tárbiyası boyınsha 230 dane instruktor-metodist tayarlaw názerde tutildi. 1948 jıl iyun ayında Ózbekstan den sawlıqtı saqlaw ministrliǵı buyırǵına qaray, Tashkentte iri respublika medicinalıq dene tárbiyası metodikalıq orayı dúzildi Bul oray quramında bes shıpaker bar edi, metodikalıq oray basqarıwshısı etip shıpaker O.M. Jegallo tayınlandı. Tez waqıt ishinde sonday medicinalıq dene tárbiyası orayları iri qalalar Samarkand, Andijan, Fergana hám Buxarada dúzildi.

1948 jılda medicinalıq dene tárbiyası kóriginen 151175 kisi ótip, olar medicinalıq gruppalarǵa bolındı. Sonı atap ótiw kerek, gruppalarǵa bolıw 1948 jıldıǵı instruktiv kórsetpe bolıp tabıladı.

1948 jılda respublikada jaslar birinshi ret medicinalıq dene tárbiyası kóriginen ótken, dene tárbiyası menen shuǵıllanatuǵınlar medicinalıq gruppalarǵa bólinedi. Olardıń salamatlıq jaǵdayın, fizikalıq rawajlanıw hám fizikalıq tayarlıǵın esapqa alǵan halda tiykarǵı, kúshli hám kúshsiz medicinalıq gruppalarǵa bolındı. Sol jıldan baslap sportshılardıń shiniqqanlıǵın anıqlawda Letunov sinamasi qollanıla baslandı. Den sawlıqtı saqlaw ministrliǵı buyırǵı menen 1950 jılda medicinalıq dene tárbiyası orayları medicinalıq dene tárbiyası dispanserlerine aylanırıladı. Usınıń sebebinen Tashkent shtatında bes kisi bolǵan respublika medicinalıq dene tárbiyası dispanseri dúzildi, baslıq etip V.A. Batokova tayınlandı hám sonıń menen birge qala medicinalıq dene tárbiyası dispanseri shólkemlestirilip, buǵan O.M.Jegallo basshılıq etdi. Buxara, Samarqand, Fergana, Andijan hám Namangan shtatında keminde bir dana shıpaker bolǵan wálayat medicinalıq dene

tárbiyası dispanserlari shólkemlestiriledi. Qóqan, Chirchiq hám Urgenshde bir shtatlı medicinalıq dene tárbiyası kabinetleri saqlanıp qaldı.

1955 jilda húkimet sheshimi tiykarında dispanserlar emlew profilaktikalıq mákemeler qasındaǵı medicinalıq dene tárbiyası jaǵdaylarına ótkeriledi. 1959 jıldan baslap respublikada dene tárbiyası háreketiniń kúshli rawajlanıwı sebepli aldınǵı iskerlikte bolǵan medicinalıq dene tárbiyası dispanserlari taǵı qayta tiklendi. 1960 jilda Tashkentte qala hám respublika medicinalıq dene tárbiyası dispanserlari birlestirildi hám baslıq etip shıpaker M. B Frank tayınlandı. M. B. Frank dispenserǵa 40 jil dawamında basshılıq etdi. Respublikada medicinalıq qadaǵalawdı shólkemlestiriwde jáne onıń rawajlanıwında 1958 jilda islengen Ózbekstan dene tárbiyası instituttıń sport medicinası hám emleytuǵın dene tárbiyası kafedraları zárúrli áhmiyetke iye boldı. Kafedrada studentlerge medicinalıq qadaǵalaw hám emleytuǵın dene tárbiyası usılları uyretildi, kafedra respublikaǵa emlew dene tárbiyasınan instruktorlar, sport massajı boyınsha qánigeler tayarlab beredi.

Usilay etip elimizde birinshe ret sport meditsinasi tarawınıń rawajlanıw jolları hám basqıshların kórsek boladı. Hazirgi kúnde elimiz óz ǵaressizligine eriskennen soń sonıń menen birge 1993-jili millik olimpia komiteti dúzilip Ózbekistan respublikasi xalıq aralıq olimpia komitetine aǵza bańlı berli elimiz sportshi jasları birqansha abıroylı bport jarıslarında elimiz bayraǵın joqarı shıńlarǵa kóterip kiyatir. Sportshilarimizdiń haqiyqiy mánide profissional sportshılar bolip jetilisiwinde házirgi waqıtta sport medicinasınıń ornı girewli bolip tabiladi.

Ádebiyatlar:

1. Ózbekstan Respublikası Prezidentiniń Sheshimi, 03. 06. 2017 jıldıǵı PQ-3031-san
2. Saidov B.M. sport tibbiyoti. darslik. “fan va texnologiya” nashriyoti, 2013.
3. А. Г. Макарова Спортивная медицина: Учебник. - М.: Советский спорт, 2003 - 480 с: ил.
4. Учебно-методический комплекс для студентов специальности 1-03 02 01 «Физическая культура» Новополюцк ПГУ 2015

РЕЗИОМЕ

Bu ilmiy maqolada hozirgi kunda sportlar sohasında júda ahamiyatlı bo'lgan yo'nalishlarning biri yani sportlar tibbiyotining jismoniy tarbiya bilan aloqasi va bu sohaning O'zbekistonga kirib kelish tarixi rivojlanish bosqichlari haqida keng malumotlar berilgan.

РЕЗИОМЕ

В данной научной статье представлена обширная информация об одном из важнейших направлений в области спорта сегодня, а именно о связи спортивной медицины с физическим воспитанием, а также об исторических этапах развития внедрения этой области в Узбекистане.

SUMMARY

This scientific article provides extensive information about one of the most important areas in the field of sports today, namely the connection between sports medicine and physical education, as well as the historical stages of development of the implementation of this field in Uzbekistan.